

Professor Beckers over vrije tijd en recreatie:

"DE MEDIA ZORGEN VOOR ONRUST, WE MOGEN NIKS MEER MISSEN"

In vergelijking met wonen, werken en verkeer neemt recreatie binnen het planologisch en geografisch vakgebied nog altijd een bescheiden plaats in. Dat is onterecht, meent AGORA, en daarom dit keer een thema over recreatie en vrijetijdsbesteding. In de thema-artikelen komen diverse vormen van recreatie aan bod: bezoek aan dagattracties, het belang van stadsparken en het winkelen als vrijetijdsbesteding. Bovendien zal ingegaan worden op de ontwikkelingen in de recreatiesector en de gevolgen voor de mobiliteit en het milieu.

Het thema wordt ingeleid met een interview. Prof. dr. T. Beckers is hoogleraar Vrijetijdswetenschappen aan de Katholieke Universiteit Brabant in Tilburg en een autoriteit op het gebied van recreatie. Het is vrij algemeen bekend dat de hoeveelheid vrije tijd in de komende jaren zal toenemen. *In wat voor porties zal dat komen: een extra uur per dag, een extra dag per week of eerder met de VUT?*

Ik hoop dat dit gebeurt in de vorm van grotere porties. Ik denk trouwens dat er gemiddeld gesproken misschien wel sprake is van een toename van de vrije tijd, maar dat met name bij de groep tussen de twintig en de vijftig jaar in de naaste toekomst eerder sprake zal zijn van minder vrije tijd. De grote groei van de vrije tijd zal zijn gelokaliseerd bij de mensen boven de vijftig, dus de senioren. Het is niet voor niets dat zich daar ook alle aandacht op richt.

Overigens is die hoeveelheid vrije tijd niet het meest interessant, omdat er allerlei methoden gebruikt worden om tijd te winnen: de magnetron, uit eten, huishoudelijke hulp, in de binnenstad gaan wonen in plaats

van ver weg in Purmerend, noem maar op. En het blijkt dat die groep van twintig tot vijftig jaar, die niet zoveel vrije tijd heeft, daar toch vaak uiterst uitbundig van geniet.

Waar zal de burger van morgen, in vergelijking met de burger van nu, zijn vrije tijd doorbrengen?

In toenemende mate zijn vrijetijdsactiviteiten footloose geworden. Dat betekent dat mensen hun vrije tijd in principe overal doorbrengen. Er zijn natuurlijk wel bepaalde concentratiepunten in de ruimte. Bijvoorbeeld als je kijkt op het niveau van de stad, dan zie je dat binnensteden op het ogenblik sterk in trek zijn, terwijl in de jaren zestig en zeventig de trend heel sterk was om de recreatie en vrije tijd naar het buitengebied te brengen.

Prof. Beckers: "Naast ruimtelijke ordening zal, met name in de vrijetijdssector, meer gebruik gemaakt moeten worden van temporele ordening".
Bron: Katholieke Universiteit Brabant.

Je hoort vaak dat recreatie een erg modegevoelige sector is. Als we over een tijds-horizon van circa tien jaar spreken, hoe voorspelbaar is dan het gedrag van de recreant?

De manier waarop de vrije tijd in het verleden werd besteed was sterk gebonden aan een kader, zoals het gezin, de kerk, de vakbeweging. In de jaren zestig, toen de markt in principe de belangrijkste organisator werd van vrije tijd, ontstond er een anonieme consument. Daardoor lijkt het gedrag nu moeilijk voorspelbaar. Er is echter toch een vrij grote mate van stabiliteit. Zeker als je kijkt op het niveau van het levenspad, de individuele biografie. Het idee dat mensen radicaal veranderen, in smaak, voorkeur en gedrag, is een fictie. Zelfs wanneer mensen ineens meer vrije tijd krijgen, dan nog treden geen revolutionaire veranderingen

op. Ik denk wel dat er in de toekomst meer grenzen gesteld gaan worden aan de vrijheid van mensen om zich te bewegen en te gedragen, door het mobiliteitsprobleem en de schadelijke gevolgen voor natuur en milieu.

Mede als gevolg daarvan zal de recreatie zich dus meer naar de stad gaan verplaatsen. In welke vorm zal dat plaatsvinden?

Ik voorzie aan de ene kant een grote mate van pluriformiteit en veelzijdigheid in de stad, differentiatie en diversificatie, maar aan de andere kant een grote mate van ongelijkheid en strijd om schaarse ruimte en middelen.

Er is te weinig aandacht voor de achterkant van de glamour van grote succesvolle tentoonstellingen en grootschalige hotelvoorzieningen in de stad. Vooral de aandacht voor de mensen die in verloederende stadswijken wo-

nen, met een afnemend verzorgingsniveau en afnemende kwaliteit, is te gering. Ik verwacht dat je een soort gettovorming krijgt, in die zin dat mensen, bepaalde groepen, ruimtelijke middelen zullen gebruiken om zich af te schermen van anderen.

Dat geldt niet alleen voor etnische groepen, maar ook voor mensen die in de vrije tijd hun stijl zichtbaar maken en dat ongehinderd willen doen. In een aantal grote steden heeft dit tot spanning geleid: voor wie is de stad eigenlijk? Is de stad van de bewoners en moet je voorrang geven aan hun vrijetijdsvoorzieningen, of moet je hoogwaardige voorzieningen creëren voor toeristen? Ik denk dat die spanning zich in de toekomst nog veel duidelijker zal gaan manifesteren.

Er worden tegenwoordig steeds grotere evenementen georganiseerd, zoals Sail en de Van Gogh-tentoonstelling. Hoe komt dat?

De media gaan natuurlijk ook in de vrijetijdssfeer een steeds belangrijkere rol spelen. Men maakt nu kennis met veel dingen waar men vroeger niets van af wist. Bovendien is de televisie natuurlijk ook een zekere 'appetizer', een smaakmaker. Het maakt mensen bewust en geeft ze het gevoel erbij geweest te moeten zijn. Dat is een heel merkwaardig idee, het idee dat je niets gemist mag hebben. Door de media is ons blikveld enorm verruimd en dat heeft een geweldige onrust veroorzaakt. Zo is een gehaaste vrijetijdsklasse ontstaan waar een voortdurend gevoel van te weinig tijd heerst. Het klassieke ideaal van vrije tijd, dat mensen zich in alle rust op één plaats bezinnen op de belangrijke dingen van het leven, zoals de oude Grieken dat hebben gekoesterd, is niet terug te vinden in het huidige levenspatroon.

Ik ben niet zo'n cultuurpessimist, die alles wat zich op dit moment voordoet beoordeelt vanuit het oogpunt van de ondergang van het avondland. Daarvoor heb ik teveel van de geschiedenis van de laatste 100 jaar bestudeerd, waarin elke verandering in de vrije tijd aanleiding was voor een soort morele paniek, ongerustheid, verval. Het gaat natuurlijk om een popularisering van de cultuur, een trivialisering, zouden sommigen zeggen. Dat is ongetwijfeld het geval. Aan de andere kant brengt het ook cultuur binnen het bereik van meer mensen. Die cultuur wordt opgenomen in een totaalpatroon van toerisme en stedelijke ontwikkeling, van vermaak en consumptie. De echte cultuurliefhebber, de avantgarde, zondert zich toch wel af en experimenteert met nieuwe vormen.

Op welke manier kunnen steden economisch profiteren van nabijgelegen dagattracties?

Met de mate waarin die dagattracties in of bij die stad steeds meer een dagvul-

**"Vrijetijdsactiviteiten zijn in toenemende mate footloose geworden".
Bron: Attractiepark Beekse Bergen.**

lend karakter krijgen, steeds verder uitbreiden in een poging om consumenten en toeristen te binden, zal natuurlijk de overloop naar de stad steeds minder worden. Neem bijvoorbeeld de Efteling, begonnen als een kleine speeltuin en inmiddels uitgegroeid tot een dagattractie van formaat. Tilburg, met op zichzelf best een aantal voorzieningen, profiteert daar nauwelijks van. In een verdergaande poging om mensen te binden is de Efteling hotels en bungalowparken gaan bouwen. Die ontwikkeling zou meer ruimte kunnen bieden voor het gebruik van andere voorzieningen. En dat is ook de strategie van de Stichting Parkland Brabant; om mensen voor langere tijd in Brabant te houden, in de hoop dat mensen dan niet alleen maar komen voor de Efteling, het Land van Ooït of de Beekse Bergen, maar dat ze dan ook naar Tilburg gaan.

Recreatieve voorzieningen liggen vaak nogal afgelegen en kunnen slechts gedurende een korte tijd in het jaar bezocht worden. Denkt u dat het mogelijk is om in de vrijetijdssector een verschuiving van particulier naar openbaar vervoer te bewerkstelligen?

Als je dat werkelijk wilt doorvoeren zal dat door middel van dwang moeten gebeuren. De recreatieplanning in Nederland was gebaseerd op de gedachte dat mensen over een auto beschikken en daarmee, als compensatie voor het stedelijke leven, de natuur in zouden trekken. Ik herinner me de eerste foto's nog uit de jaren zestig van bertoeristen: mensen die trots met hun auto aan de kant van de weg stonden. Dat was iets positiefs. Wat nu negatief is werd toen als een voorbeeld van emancipatie van de arbeidersklasse gezien: de gewone man met zijn eigen autootje de natuur in. Eindelijk hadden we bereikt waar we twintig of veertig jaar voor gevochten hadden.

Ik denk dat je door het verbeteren van

het openbaar vervoer wel iets kunt doen. Het openbaar vervoer is nu nog heel sterk gebaseerd op werktijden, op de manier waarop de arbeid is georganiseerd. Het is heel frappant dat zodra mensen vrij krijgen een heleboel openbaar-vervoerslijnen op halve kracht gaan werken of stoppen. Daar zal het een en ander aan moeten gebeuren, zowel aan de organisatie van de tijd als aan de organisatie van de lijnen.

In uw boek pleit u voor een temporele ordening naast een ruimtelijke ordening; een interessant thema voor ruimtelijk ordenaars. Waarom komt die aandacht voor zo'n ordening vooral uit de vrijetijdssector?

Omdat daar de knelpunten liggen. Er is een spanning tussen enerzijds de behoefte aan een grotere mate van keuzevrijheid in tijd vanuit de vrijetijdssfeer en anderzijds het rigide karakter waarop tijd maatschappelijk is vastgelegd. Dat is nu heel sterk geconcentreerd op arbeid, winkelsluitingswet, het onderwijssysteem, dat soort zaken. Al in 1939 werd voor het eerst een temporele ordening doorgevoerd in de vorm van de vakantiespreiding, om de druk op de ruimte te verminderen. Ook de invoering van de zomertijd in de jaren zeventig werd heel sterk vanuit de vrijetijdssfeer naar voren gebracht: een middel om mensen meer te laten profiteren van het daglicht. Verder zou een temporele ordening vorm kunnen krijgen door bijvoorbeeld flexibilisering van openingstijden van winkels en horeca, nachtelijk openbaar vervoer: het koloniseren van de nacht. We zijn op weg naar een samenleving die 24 uur per dag open is.

ALEIDA VAN DOORNUM EN
PETER PAUL WITSEN
Redactie AGORA

I. T. Beckers en H. van der Poel, *Vrije tijd tussen vorming en vermaak*, Leiden, 1990.